

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Grad i identitet: postkolonijalni London*,
kandidatkinje mr Emilije Lipovšek

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

24. jun 2015. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

SASTAV KOMISIJE

- 1) dr Aleksandra Jovanović, vanredni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2013), Filološki fakultet u Beogradu;
- 2) dr Vesna Lopičić, redovni profesor za užu naučnu oblast Anglo-američka književnost i kultura (2009), Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- 3) dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;

2. PODACI O KANDIDATU

1) Ime, ime jednog roditelja, prezime:

Emilija (Brigita) Lipovšek

2) Datum rođenja, opština, republika:

9. jun 1975, Beograd, Savski venac, Srbija

3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze:

Magistarski rad na temu *Мотиви асимилације код ликова у романима Зејди Смит White Teeth и On Beauty*, mr Emilija Lipovšek odbranila je u junu 2010. Godine na Filološkom fakultetu u Beogradu.

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Grad i identitet: postkolonijalni London

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Grad i identitet: postkolonijalni London* kandidatkinje mr Emilije Lipovšek, obuhvata 378 kucanih strana. Podeljena je na 5 osnovnih poglavlja: 1. Uvod (str. 4-85) sa potpoglavljima: London u književnosti (5-8); Postkolonijalni London 8-17; Stvarni London 17-32; sa potpoglavljima Potkontinent u Londonu (27-29); Karibi u Londonu (29-32); Zamišljeni London (32-35); Prostor, grad i identitet (35-85); sa potpoglavljima Hronotop (45-50); Hibridnost (50-59); Hibridni hronotop (59-63) i Identitet imigranta (63-85); 2. Put bez povratka (85-117) sa potpoglavljima: V.S. Najpol (84-87); *Enigma dolaska* (87-103) i *The Mimic Man* (103-117); 3. Metamorfoza na margini (116-169) sa potpoglavljima Salman Ruždi (116-120) i *Satanski stihovi* (120-169); 4. Dijaspورا na daskama (169-213) sa potpoglavljima Hanif Kurejši (169-172); *Buda iz predgrađa* (172-202) i Crni album (202-213); 5. Multikulturalnost i

metropola (213-256) sa potpoglavljima Zejdi Smit (213-216); *Beli zubi* (216-246) i *Severozapad* (246-256); 6. Islam u Ist endu (256-286) sa potpoglavljima Monika Ali (256-257) i *Brik Lejn* (257-286); 7. Imigracija kroz istoriju (286-324) sa potpoglavljima Andrea Livi (286-288); *Malo ostrvo* (288-311) i *Never Far from Nowhere* (311-324); 8. London Postscriptum (324-340). Na kraju rada priložena je Bibliografija (340-361) razvrstana na Primarne i sekundarne izvore. Na spisku naslovljenom Primarni izvori pobrojano je 18 bibliografskih jedinica dok spisak Sekundarne literature sadrži 205 bibliografskih jedinica, među kojima su monografije, studije i tekstovi iz akademskih publikacija. Poslednji deo teze naslovljen je Beleške (361-378) u kojima je naveden originalni tekst citiranih odlomaka koji su uključeni u tekst doktorske teze.

5. VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija mr Emilije Lipovšek *Grad i identitet: postkolonijalni London* potvrđuje da mr Lipovšek razvija naučni potencijal nagovešten u magistarskom radu i brojnim radovima koji su objavljeni u književnim časopisima. Mr Emilija Lipovšek ispoljava vrline kojima se odlikovala u dosadašnjem radu - u svojoj doktorskoj tezi kandidatkinja ispoljava lucidnost i analitički duh, preciznost zapažanja i definisanja i formulacije sopstvenih ideja i ocena, kao i istančan književni stil kojim čitaocu približava kompleksnu problematiku kojom se bavi u radu.

Disertacija predstavlja rezultat istraživanja o istorijskoj transformaciji Londona, i identiteta grada u drugoj polovini dvadesetog veka. Doktorski rad opisuje reprezentaciju njegove slike u tekstovima pisaca kao što su: V. S. Najpol (V. S. Naipaul), Salman Ruždi (Salma Rushdie), Hanif Kurejši (Hanif Kureishi), Zejdi Smit (Zadie Smith), Monika Ali (Monica Ali) i Andrea Levi (Andrea Levy). Naime, pedesetih godina dvadesetog veka, pod uticajem raspada kolonijalnog carstva Engleske, oslobođenjem nekadašnjih kolonija i početkom velikih migracija stanovništva sa periferije Kraljevstva u prestonicu, London, u gradu počinje da stvara veliki broj pisaca, doseljenika, čije će stvaralaštvo i društvena prisutnost u sledećim decenijama izmeniti identitet Londona. London postaje kulturni, društveni i stvaralački prostor u kome se prelamaju različiti kulturni, ideološki, nacionalni, verski i umetnički uticaji. Novi kulturno istoporijski prostor inspiriše odgovarajuću reprezentaciju u književnim delima pomenutih autora.

U uvodnom delu kandidatkinja obrazlaže osnovne ideje na kojima počiva istraživanje odabranog književnog korpusa utemeljeno u identitetu Londona u izmenjenom kulturnom i društvenom kontekstu. Priča o multikulturalnom Londonu počinje masovnim doseljavanjem prve generacije doseljenika iz bivših kolonija među kojima su pisci V. S. Najpol i Salman Ruždi. Druga generacija postkolonijalnih pisaca obuhvata pisce poput Hanifa Kurejšija – generaciju rođenu i oformljenu u Londonu čija transformacija je počela sa doseljavanjem njihovih roditelja. Ovoj generaciji pripada Hanif Kurejši. Treća generacija pisaca, sa kraja dvadesetog i početka dvadesetprvog veka, su autori koji su već udaljeni od kolonijalnih korena i koji London upoznaju kao već oformljen multikulturalni prostor. U ovoj generaciji su pisci poput Monike Ali, Andree Levi i Zejdi Smit. U potpoglavlju „London u književnosti“ mr Emilija Lipovšek predstavlja sliku Londona kakva je postojala u književnosti pre postkolonijalnog preobražaja. Od početka osamnaestog veka kroz period viktorijanske književnosti i modernizma mr Emilija Lipovšek prati interakciju između književnih tekstova i gradskog prostora, kao i manifestaciju ove interakcije u tekstovima pisaca kao što su Čarls Dikens, Oskar Vajld i Virdžinija Vulf. U delu uvoda posvećenog postkolonijalnom Londonu, mr Emilija Lipovšek postavlja osnove svog kasnijeg književno-analičkog razmatranja u tekstu teze govoreći ne samo o nameri pisaca da London naslikaju, već i o kulturnim, političkim i ideološkim prilikama koje su pružile kontekst naročitom profilisanju pisaca i oblikovanju književnosti u Londonu nakon pedesetih godina dvadesetog veka. U postavljanju kulturnog konteksta mr Emilija Lipovšek razmatra rasne, klasne, obrazovne i rodne prilike, činioce koji su podjednako relevantni za obrazovanje društvenog i kulturnog prostora engleske prestonice sredinom prošlog veka. U prilog svojim zaključcima i iznetim tezama mr Emilija Lipovšek navodi tvrdnje čitavog niza autora iz raznih oblasti saznanja od književnosti preko sociologije, društvene hronike i književne kritike koji su opisali društvenu i kulturnu praksu u Londonu. Potpoglavlja „Stvarni London“, „Potkontinent London“ i „Karibi u Londonu“ predstavlja kratak pregled istorije Londona i činjenica o njegovoj kulturi, sruštvenoj strukturi i stanovništvu čije poznavanje bi trebalo da prethodi svakom analitičkom proučavanju urbanog prostora Londona. Kandidatkinja se posebno zadržava na pitanju crnačkog identiteta u okviru identitetske potrage i preobražaja londonskog stanovništva. Kandidatkinja utvrđuje da novoizgrađeni identitet Londona treba tražiti negde između realnog i zamišljenog Londona – između stvarnog života grada i reprezentacije u umetnosti. Fluidnost ovog koncepta identiteta razmatra se u poglavlju „Zamišljeni London“. Obrazlaganje početnih

premissa rada mr Emilija Lipovšek završava tezom da su identitet i reprezentacija neodvojivi deo prostora i „življenja“ tog prostora, u delu Grad, identitet i prostor. Uvodno poglavlje završava se podsećanjem na metodologiju analize koja uključuje posmatranje Londona kao hronotopa i to naročite vrste – hibridnog hronotopa. Kandidatkinja obrazlaže svoj metodološki izbor i analitički koncept prikazujući hibridnost kao osnovu za razmatranje, odnosno usvojivši tvrdnje Homija Babe (Homi Bhabha) iz njegovog ključnog dela, Mesto kulture. Identitet imigranta opisuje se tako na osnovu studija Homija Babe i Stjuarta Hala (Stewart Hall) koji govore o hibridnosti, „trećem prostoru“, lokaciji i mestu kulture, ali i fluidnosti i višeznačnosti koncepata kao što je identitet.

U drugom delu teze mr Emilija Lopovšek govori o pojedinim autorima, njihovom stvaranju i stvaralaštvu u Londonu, kao i interakciji teksta i gradskog prostora. Predmet proučavanja je najpre V.S. Najpol. U odeljku pod nazivom „Put bez povratka“ mr Emilija Lipovšek predstavlja Najpolovu biografiju, dolazak u London i neposredno uključivanje u kulturu grada. Mr Emilija Lopovšek analizira dva Najpolova romana – *Enigma dolaska* i *The Mimic Man*. Kandidatkinja utvrđuje da pisci Najpolove generacije postavljaju osnove za stvaranje mesta crne britanske književnosti u okviru engleskog književnog 'mejnstrima'. Salmanu Ruždiju posvećeno je poglavlje „Metamorfoza na margini“. Ruždi je predstavljen romanom *Satanski stihovi*. Kao i u Najpolovom slučaju Ruždi je dvostruki migrant, hibridni identitet po rođenju, predstavnik principa koji će kasnije inspirisati njegovo stvaralaštvo. Delo *Satanski stihovi* kandidatkinja posmatra iz dvostruke perspektive - društvene perspektive „stvarnog Londona“, u kome žive hibridni ljudi, fluidnih identiteta, „zaboravljene“ nacionalne i verske prošlosti i književne perspektive, likova konstruisanih u tekstu i u tekstualnom univerzumu koji ima samo posredne relacije sa svetom činjenica. Magijska perspektiva koja inspiriše drugi pomenuti vid posmatranja teksta predstavlja ga kao postkolonijalni – izraz svesti postkolonijalnog bića. Sledeće poglavlje „Dijaspora na daskama“ bavi se stvaralaštvom Hanifa Kurejšija. Na početku svakog od poglavlja u kome obrađuje pojedine pisce, kandidatkinja nas upoznaje sa njihovom biografijom. U poglavlju o Kurejšiju mr Emilija Lipovšek najpre ističe njegovu pripadnost srednjoj generaciji emigranata koja je rođena u Londonu, obrazovana i oformljena u britanskoj prestonici. Ovakva biografija pisaca srednje generacije doseljenika utiče na način reprezentacije Londona u njihovim delima. Sa druge strane, doživljaj Londona i način uključenosti u kulturu i društvo prestonice potpuno je drugačiji nego što je to slučaj sa prvom generacijom doseljenika.

Ovako je opisana perspektiva iz koje je London posmatran u tekstovima Hanifa Kurejšija. U ovom radu mr Emilija Lipovšek se bavi njegovim najpoznatijim delima *Buda iz predgrađa* i *Crni album*, u kojima se London pojavljuje kao pozornica događaja, ali i kao prostor koji suštinski oblikuje likove. Presudno svojstvo likova ovih romana je njihova naročita hibridnost – za razliku od pisaca prve generacije doseljenika u London u slučaju pisaca ove generacije slika njihove postojbine posredovana je načinom života, obrazovanja i društvene prakse Londona. Kao nekada London u tekstovima prve generacije doseljenika, zemlje porekla se pojavljuju u ovoj književnosti kao „drugo“ u odnosu na identitetski prostor Londona, njihove, sada, prve domovine. U sledeća tri poglavlja, „Multikulturalnost i metropola“, „Islam u Ist endu“ i „Imigracija kroz istoriju“ mr Emilija Lipovšek bavi se piscima najmlađe generacije londonskih doseljenika čiji su roditelji Englezi, bilo da su potomci prvih doseljenika bilo da su starosedeoeci ostrva. Reprezentacija grada u romanima ovih pisaca beleži transformaciju Londona tokom poslednjih decenija dvadesetog veka u multikulturni grad u čijem geografskom i kulturnom, „trećem“ prostoru je moguće pratiti i prepoznati istoriju postkolonijalnog perioda u liku velike migracije stanovništva. Njihovo doseljenje u London i njihov potonji život u međusobnom dejstvu i praksi stvorili su novi identitet Londona koji je mr Emilija Lipovšek opisala u svojoj doktorskoj tezi.

Rezultati analize tekstova u kojima je London predstavljen u svim fazama preobražaja i sticanja novog identiteta pokazali su veliku moć transformacije urbanog prostora grada kao i njegovu prilagodljivost i nepokolebljivost u očuvanju tradicije i usvajanju, kao i osvajanju, novina. Mr Emilija Lipovšek ostaje metodološki verna do kraja teze principima koje je najavila u uvodu rada, prateći razvoj koncepta koji je označen kao „hibridni hronotop“ u uverenju da njegova svojstva najbolje objašnjavaju preobražaj slike Londona u toku dvadesetog veka i njegov novi identitet. Kandidatkinja zaključuje raspravu o kulturnoj i identitetskoj transformaciji Londona citatom iz poznate studije Džona Meklauda (John McLeod) *Postcolonial London: Rewriting the Metropolis*: „Skrenite iza ugla. Prošetajte [...] Istražite imena ulica, prizore i mirise na pijaci; oslušnite različite jezike kako stavljaju sloj istorije preko istorije, pasusa preko pasusa“ (2005: 193). London kao palimpsest istorije, kultura i društvenih i književnih manira inspiriše tekstove o njemu u kojima je njegov identitet predmet neprestanih književnih interpretacija.

SPISAK NAUČNIH RADOVA

1. *Brothers/Foreigners*. Belgrade, Image, Identity, Reality: Zbornik radova sa konferencije, 4-6. Dec 2009, vol II, ISBN 978-86-6153-054-8, Filološki fakultet, Beograd 2011, str. 353-358.
2. “Мотив асимилације код ликова у романима Зејди Смит (Zadie Smith) *Бели Зуби* (*White Teeth*) и *О лепоти* (*On Beauty*)“, необјављена магистарска теза, Београд 2010.
3. *The Beautiful Teeth: Multicultural Identities in Zadie Smith's Novels*, Identity Issues, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2010, ISBN 978-1-4438-2557-3, str. 51-58.
4. *Postcolonial London: Changes for the New Millennium*, Niš, Jezik, književnost i promene: Zbornik radova sa konferencije, ISBN 978-86-7379-205-7, Filozofski fakultet, Niš 2010, str. 415-423.
5. *On and Off Beauty. Structures across Cultures: Zbornik radova sa konferencije, 7-9 Dec 2007*, vol II, ISBN 978-86-86419-46-0, Filološki fakultet, Beograd 2008, str. 335-339.

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kao rezultat opsežnog istraživanja izvora i obimne bibliografije doktorski rad mr Emilije Lipovšek izneo je niz čvrsto utemeljenih, naučno relevantnih zaključaka. Doktorski rad mr Emilije Lipovšek sastoji se od predstavljanja kritičke literature o društvenom, isotorijskom i kulturnom razvoju grada, kao i od analize književnih dela u kojima je slika Londona zastupljena. Kandidatkinja navodi kritički pregled literature o Londonu kao kritički kontekst u kome treba tražiti ključ za razjašnjenje fenomena transformacije kulturnog i društvenog prostora Londona. S druge strane, mr Lipovšek analizira i u tezi predstavlja književne tekstove u kojima se može pratiti identitetski preobražaj grada. Teorijska pretpostavka koje su navedene u uvodu teze o Londonu kao otelovljenju koncepta „hibridnog hronotopa“ dosledno je korišćena kao instrument analize književnih dela. Kandidatkinja navodi ključna dela iz korpusa kritičke literature o postkolonijalnom Londonu. Tako u vezi sa delom *London Calling: How Black and Asian Writers Imagined a City* Sukdeva Sandua (Sukhdev Sandhu) kandidatkinja citira reči Sandua naglašavajući da ne postoji crni ili azijski London. Veograd se menjao u interakciji sa promenom bića migranata koji su se nastanili u njemu i kao takav oblikovao književne tekstove.

Njegov identitet prošao je isti put kao i biće doseljenika koji su se nastanili u njemu. Dalje, mr Emilija Lipovšek citira Džona Klementa Bola (John Clement Ball) i njegovu studiju *Imagining London: Postcolonial Fiction and the Transnational Metropolis* u kojoj se London opisuje kao „nestalna metropola“ koja nikad ne može biti „konačni prostor“. Na bazi ovih tvrdnji mr Emilija Lipovšek zaključuje da književna dela kao i reprezentacija Londona u književnosti pretstavlja doprinos oblikovanju identiteta grada na najdirektniji način utičući na oblikovanje slike grada. Književnost predstavlja ogledalo tog identiteta u neprestanoj promeni. Geografska područja, delovi Londona poput Ist Enda, Kilburna, Erlz Korta, predstavljeni su kao prostorna projekcija njegove istorije opisana u književnim delima. Geografski delovi Londona, blizina ili udaljenost od centra igraju veliku ulogu u formiranju identiteta doseljenika. Jedan od najsnažnijih proboja migrantske književnosti u biće britanske kulture i identiteta britanske prestonice jeste osvajanje književne, kulturne i umetničke scene. Najuglednije književne nagrade poput Bukereove nagrade koja se dodeljuje za roman godine na književnom području Ujedinjenog kraljevstva i Komonvelta, počinju od sredine prošlog veka da osvajaju u velikom broju dela migranata. Tako je i sa mnogim drugim književnim i umetničkim nagradama, galerijskim prostorima i pozornicama prestonice koje su svoja vrata otvorile za književnost migranata. Migrantska književnost stala je rame uz rame sa književnošću britanskih pisaca. Kandidatkinja ovu pojavu migrantske književnosti u britanskom 'mejnstrimu' tumači kroz biografije pisaca-migranata koji su uvek osnov za književno oblikovanje u njihovim delima. Poseban kvalitet doktorskog rada mr Emilije Lipovšek je uporedna analiza tekstova pisaca doseljenika kroz generacije pisaca. Tako mr Lipovšek utvrđuje konstante u percepciji Londona od strane doseljenika bez obzira na pripadnost određenoj generaciji. Naime književnost V.S. Najpola, Hanifa Kurejšija i najmlađe, Zejdi Smit mogla bi se uporediti u odnosu na likove koje stvara i osećaj pripadnosti, otuđenosti i teskobe koju pokazuju likovi njihovih romana, i sami emigranti u čijim životima dominira „hladnoća, rasizam, nedostatak svetla, poteškoće sa smeštajem i zaposlenjem“. U prilog svojoj tezi kandidatkinja navodi da Harun i Anvar iz romana *Buda iz predgrađa*, narator romana *Enigma dolaska* i Hortens u romanu *Malo ostrvo* imaju vrlo loš utisak o Engleskoj, kao i Samad iz romana *Beli zubi*. Mrak koji dominira kad stiže Hortens u romanu *Malo ostrvo* podseća na odsustvo svetla koje je često opisivano u romanima V. S. Najpola kao činjenicu koja im je po dolasku u Englesku najteže prihvatljiva. Kandidatkinja utvrđuje da London kao „drugo“ ostaje konstanta čak i u percepciji junaka iz najmlađe generacije migranata, samo što su takvi likovi u

romanima pisaca treće generacije sve ređi i samo sporadično opisuju urbani prostor Londona. Kandidatkinja utvrđuje da kod pisaca najmlađe generacije „markeri multikulturalnosti“ smenjuju simbole rasnih, klasnih i kolonijalnih trauma koje obeležavaju tekstove pisaca prve generacije migranata. Konačno, mr Emilija Lipovšek se osvrće na upotrebu jezika u postkolonijalnoj književnosti. Novonastala polifonija u Bahtinovom smislu, kao nosilac ideoloških elemenata ili u sasvim praktičnom smislu kao pokazatelj različite upotrebe jezičkih (zadatih) normi konstruiše prostor diskurzivne slobode. S druge strane, određuje pravo na sopstvenu upotrebu urbanog, kulturnog i ideološkog prostora. Nova upotreba engleskog jezika i ono što se nekad zvalo kreolizacija engleskog jezika, posredno utiču na preispitivanje engleskog književnog kanona i to na način na koji je to opisao T. S. Eliot u vizionarskom eseju „Tradicija i individualni talenat“ u kome svaki novi „događaj“ baca novo svetlo na čitavu isoriju književnosti, menjajući je, uspostavljajući novi poredak u njoj. Tako i novi jezik, a pre svega novi odnos prema jeziku i istoriji, a posebno jeziku kao ogledalu kulture i istorije deluje kao instrument preispitivanja engleskog književnog kanona.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Mr Emilija Lipovšek dosledno je izvela istraživanje odabrane literature i čvrsto utemeljila teorijski zasnovani analitički model na osnovu koga je analizirala korpus. Na ovaj način kandidatkinja je došla do niza inovativnih i teorijski utemeljenih zaključaka koji predstavljaju osnovu za dalji rad i istraživanje teme postkolonijalnog identiteta kulturnih i književnih prostora. Zaključke do kojih je došla mr Emilija Lipovšek je izložila u svojoj doktorskoj tezi ekonomičnim i preciznim stilom koji jasno tumači i predstavlja kompleksnu problematiku postkolonijalnog identiteta.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je mr Emilija Lipovšek obradom teme pod naslovom *Grad i identitet: postkolonijalni London* sačinila vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatkinji odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, jula 2015. godine

dr Aleksandra Jovanović, vanr. prof.

dr Vesna Lopičić, red. prof.

dr Zoran Paunović, red. prof.